

O'QITUVCHILARNING PEDAGOGIK MAHORATINI OSHIRISHDA ZAMONAVIY AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARINING AHAMIYATI

Idiyeva Niginabonu Erkin qizi,
Osiyo xalqaro universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya

Mazkur maqolada o'qituvchi-pedagoglarning pedagogik mahoratini oshirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ahamiyati, ta'lim jarayoniga AKTni tatbiq etishning samarali usullari mazmuni yoritilgan.

Kalit so'zlar: kompyuter savodxonligi, pedagoglar, ta'lim texnologiyalari, zamonaviy usullar, raqamli ta'lim, pedagogik mahorat, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, ta'lim sifati, innovatsion ta'lim.

Абстрактный

В статье подчеркивается значение информационно-коммуникационных технологий в повышении педагогического мастерства учителей и воспитателей, а также эффективные методы внедрения ИКТ в образовательный процесс.

Ключевые слова: компьютерная грамотность, педагоги, образовательные технологии, современные методики, цифровое образование, педагогическое мастерство, информационно-коммуникационные технологии, качество образования, инновационное образование.

Abstract

This article discusses the importance of information and communication technologies in improving the pedagogical skills of teachers and educators, as well as effective methods for implementing ICT in the educational process.

Keywords: computer literacy, educators, educational technologies, modern methods, digital education, pedagogical skills, information and communication technologies, quality of education, innovative education.

Kirish. Ta'lim jarayoniga zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish va bunda o'qituvchilarning ko'nikma va malakalarini oshirish to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasining jamoat ta'lim axborot tarmog'ini tashkil etish

to'g'risida"gi 2005-yil 28-sentyabrdagi PQ-191 sonli Qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Kompyuterlashtirishni yanada rivojlantirish va axborot kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2002-yil 6-iyundagi 200-sonli, "O'qituvchi kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi 2006-yil 16-fevraldagi 25-sonli Qarorlarining qabul qilinishi mazkur masalaga davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida e'tibor qaratilayotganligidan dalolat beradi.

O'quv jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalarini qo'llash ta'lim metodlarining samaradorligini oshirishga, o'qituvchilar mehnat faoliyatining o'zgarishiga, ularning pedagogik mahoratlarini takomillashtirishga, pedagogik tizimlarning tarkibiy o'zgarishiga samarali ta'sir etadi. Bu esa pedagogik jarayonlarni axborotlashtirishni tashkil etish va boshqarishda o'ziga xos vazifalarni qo'yadi.

Pedagogik ta'lim jarayonlarini zamonaviy axborot texnologiyalari asosida samarali tashkil etish:

- masofaviy o'quv kurslarini va elektron adabiyotlarni yaratuvchi jamoa o'qituvchilar, kompyuter dasturchilari, tegishli mutaxassislarning birgalikda faoliyat olib borishini;
- o'qituvchilar o'rtasida vazifalarning bir maromda to'g'ri taqsimlanishini;
- ta'lim va tarbiya jarayonini yanada mukammal tashkil qilishni takomillashtirish va pedagogik faoliyatning samaradorligini oshirish monitoringini tashkil etish imkoniyatini yaratadi.

ZAMONAVIY AXBOROT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA O'QITUVCHINING PEDAGOGIK FAOLIYATIDA:

- ta'limning texnologik asosini zamon talablari darajasida rivojlantirish bilan bog'liq bo'lgan murakkab jarayon yengillashadi;
- dars jarayonini texnik vositalar asosida tashkil etish uchun maxsus ko'nikma va malakalar shakllantiriladi;
- masofaviy kurslarning ochiqqligi tufayli ularning sifatiga bo'lgan talablar va o'quv materiallarining sifatini nazorat qilishga ehtiyoj paydo bo'ladi;
- ta'lim jarayonida o'quvchilarning mustaqil faoliyati takomillashadi, dars jarayonining samaradorligi o'qituvchidan o'quvchiga ko'chadi;
- o'quv jarayonini tashkil etishda, o'quvchining tashkilotchiligi va shaxsiy ishtiroki ortadi;
- zamonaviy kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish asosida o'qituvchi pedagogik faoliyatida har bir o'quvchi bilan teskari aloqasi vujudga kelishi ta'minlanadi.

Hozirgi kunda o'qituvchi ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarning imkoniyatlari va talablarini inobatga olishi zarur. O'qituvchi tomonidan targ'ib etilayotgan ta'lim va tarbiya

tizimi shaxsga yo'naltirilgan xarakterda bo'lishi, ya'ni shaxsning har xil xususiyatlari va sifatiga e'tibor qilgan holda tabaqalashtirilgan bo'lishi kerak.

Har qanday ta'lim va tarbiya tizimi ma'lum bir ijtimoiy, ilmiy-texnik, iqtisodiy, madaniy va nihoyat, siyosiy muhitda shakllanadi va rivojlanadi. Bu muhitlarning eng ustuvori ijtimoiy-iqtisodiy omillardir. Ilmiy-texnik taraqqiyot, madaniy va siyosiy muhit ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlarni rivojlantirishi yoki sekinlashtirishi mumkin. Ta'lim tizimi jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy rivojlanishining asosiy vazifalarini amalga oshirishga xizmat qiladi, chunki umumta'lim maktablari, oliy ta'lim muassasalari insonni iqtisodiyot, madaniyat, siyosiy jihatdan hayotda qizg'in faoliyat ko'rsatish uchun tayyorlaydi. Shuning uchun ham ta'lim muassasalari o'qituvchisi ta'lim-tarbiya jarayonining tayanch bo'g'ini sifatida muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan bir qatorda, hozirgi kunda umumta'lim maktablari va oliy ta'lim muassasalari o'qituvchilari o'rtasida ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar va ilmiy-texnik taraqqiyot o'zining ifodasini kechikib topmoqda. O'qituvchi va o'quvchilarning fikrlashi va qabul qilish faoliyatida yangi g'oyalar, yangi zamonaviy axborot texnologiyalarini o'zlashtirish ma'lum bir vaqtni talab etadi.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) jamiyatning barcha sohalarida, jumladan ta'lim sohasida ham keng qo'llanilmoqda. Bu texnologiyalar o'qituvchilarning pedagogik mahoratini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Pedagogik mahorat – bu o'qituvchining professional bilimlari, ko'nikmalari va malakalarining yuksak darajasini ifodalovchi tushuncha bo'lib, u o'quv jarayonini samarali tashkil etishga, ta'lim sifatini yaxshilashga va o'quvchilarning rivojlanishiga xizmat qiladi. Shuning uchun, zamonaviy AKT-dan foydalanish orqali o'qituvchilarning pedagogik mahoratini oshirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik mahorat quyidagi asosiy elementlardan iborat:

1. Ta'lim jarayonini loyihalash va tashkil etish: darslarni samarali rejalashtirish, mavzularni bayon qilish usullarini tanlash va ta'lim jarayonini boshqarish.
2. Interfaol metodlardan foydalanish: o'quvchilar bilan faol muloqot qilish, ularning qiziqishlarini oshirish va ijodkorlikka undash.
3. Psixologik kompetentsiya: o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish, ularga mos yondashuvni tanlash.
4. Innovatsion texnologiyalardan foydalanish: yangi pedagogik va raqamli texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish.

Bu elementlarning har biri zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida yanada rivojlantirilishi mumkin.

Zamonaviy AKT lar o'qituvchilarning pedagogik mahoratini oshirishda quyidagi yo'nalishlarda muhim ahamiyatga ega:

Ta'lim jarayonini innovatsionlashtirish. AKT orqali o'quv materiallarini yangi formatlarda tayyorlash va taqdim etish imkoniyati tug'iladi. Masalan, multimedia darsliklar, videoprezentatsiyalar, animatsiyalar va virtual laboratoriyalar yordamida o'quvchilarning diqqatini jalb qilish va ularning bilimlarni o'zlashtirish jarayonini osonlashtirish mumkin.

- Onlayn platformalar (Google Classroom, Moodle, Zoom) orqali blended learning (aralash ta'lim) usullaridan foydalanish ta'lim jarayonini samaraliroq qiladi.

O'quv materiallarini individualizatsiya qilish. AKT yordamida o'quv materiallarini o'quvchilarning individual talab va ehtiyojlariga moslashtirish mumkin. Masalan, onlayn testlar, adaptiv o'quv dasturlari va shaxsiylashtirilgan topshiriqlar orqali har bir o'quvchining bilim darajasini hisobga olgan holda ta'lim berish mumkin.

Interfaol metodlarni kengaytirish. AKT lar o'qituvchilarga interfaol metodlardan samarali foydalanishga imkon beradi. Masalan:

- Virtual sinflar orqali o'quvchilar bilan faol muloqot qilish.
- Interaktiv doskalar yordamida darslarni dinamik va qiziqarli qilish.
- Gamifikatsion (o'yin elementlarini qo'llash) orqali o'quvchilarning qiziqishini oshirish.

O'qituvchilarning professional rivojlanishini ta'minlash. AKT orqali o'qituvchilar doimiy ravishda yangi bilimlar va ko'nikmalar olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Masalan:

- Coursera, Udemy, EdX kabi platformalardagi kurslar orqali professional bilimlarini oshirish.
- Vebinarlar va onlayn konferentsiyalar orqali zamonaviy pedagogik yondashuvlar va texnologiyalar haqida ma'lumot olish.
- Raqamli resurslar va elektron kutubxonalar orqali ilmiy adabiyotlar bilan ishlash.

O'quvchilar bilan aloqani oshirish. AKT orqali o'qituvchilar o'quvchilar bilan doimiy aloqada bo'lishlari mumkin. Masalan, elektron pochta, messenjerlar (Telegram, WhatsApp) va ta'lim platformalari orqali o'quvchilarga qo'shimcha maslahatlar berish, ularning savollariga javob berish va ularning o'qish faoliyatini kuzatib borish mumkin.

Statistik ma'lumotlarni tahlil qilish. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida o'quvchilarning o'qish natijalarini tahlil qilish va baholash osonlashadi. Masalan, Learning Management Systems (LMS) platformalarida o'quvchilarning faolligi, test natijalari va boshqa statistik ma'lumotlar avtomatik ravishda saqlanadi va tahlil qilinadi. Bu o'qituvchilarga ta'lim jarayonini yanada yaxshilashga yordam beradi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etishda ba'zi muammolar ham mavjud bo'lishi mumkin:

- Texnik jihatdan cheklangan imkoniyatlar: ba'zi ta'lim muassasalarida kompyuterlar, proyektorlar va internet ulanishining etishmasligi AKT lardan foydalanishni cheklashi mumkin.
- O'qituvchilarning kompyuter savodxonligi pastligi: ba'zi o'qituvchilar AKT lardan to'liq foydalana olmaydilar, chunki ularning kompyuter bilimlari va ko'nikmalari yetarli emas.

- Motivatsiya yetishmasligi: ba'zi o'qituvchilar AKT lardan foydalanish zaruriyatini anglamaslik yoki qiyinchiliklarni oldindan sezish tufayli motivatsiyaga ega bo'lmaydilar.
- Vaqt yetishmasligi: o'qituvchilar ko'p vaqtni darslarga va boshqa vazifalarga sarflashadi, shuning uchun AKT larni o'rganish va amalda qo'llash uchun kam vaqt ajratishadi.

Yuqorida sanab o'tilgan muammolarni hal qilish uchun quyidagi chora-tadbirlar amalga oshirilishi lozim:

1. Texnik bazani mustahkamlash: Ta'lim muassasalarida kompyuterlar, smart doskalar va internet ulanishini oshirish kerak.
2. Treninglar va kurslar tashkil etish: O'qituvchilarga AKT lardan foydalanish bo'yicha treninglar va kurslar o'tkazish lozim.
3. Motivatsiya va rag'batlantirish: AKT lardan samarali foydalangan o'qituvchilarni rag'batlantirish uchun bonuslar, sertifikatlar yoki tanlovlar tashkil etish mumkin.
4. Onlayn ta'lim imkoniyatlaridan foydalanish: O'qituvchilarga mos vaqtda va istalgan joyda o'z bilimlarini oshirish imkonini beradigan onlayn kurslar taklif etish kerak.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari o'qituvchilarning pedagogik mahoratini oshirishda muhim vosita hisoblanadi. AKT lardan foydalanish orqali ta'lim jarayoni innovatsionlashtiriladi, o'quv materiallari individualizatsiya qilinadi va o'quvchilar bilan aloqa osonlashadi. Shu bilan birga, AKT lardan samarali foydalanish uchun texnik bazani mustahkamlash, o'qituvchilarni tayyorlash va ularni motivatsiya qilish zarur. Raqamli zamon talablari doirasida AKT lardan foydalanish orqali o'qituvchilarning pedagogik mahoratini oshirish ta'lim sifatini yaxshilash va jamiyatning rivojlanishiga hissa qo'shish uchun zarur shartdir.

Zamonaviy ta'lim tizimida kompyuter texnologiyalari keng qo'llanilmoqda. Bu esa pedagog-o'qituvchilardan yangi bilimlar va ko'nikmalar talab qiladi. O'qituvchilarning kompyuter savodxonligini oshirish – bu faqatgina ularning shaxsiy rivojlanishi emas, balki ta'lim sifatini oshirish va zamonaviy talablarga javob beradigan bilimlarni o'quvchilarga yetkazish uchun zarur shartdir. Shu sababli, pedagoglar kompyuter savodxonligini oshirish usullarini takomillashtirish muammosi doimo dolzarb bo'lib keladi.

Kompyuter savodxonligi – bu axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) samarali qo'llashga oid bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishni anglatadi. Zamonaviy ta'lim jarayonida kompyuter savodxonligi quyidagi vazifalarni hal qilish uchun muhim:

1. Interaktiv darsliklar va elektron resurslardan foydalanish.
2. Ta'lim jarayonini onlayn platformalar orqali amalga oshirish.
3. Virtual sinflar, videokonferentsiyalar va blended learning (aralash ta'lim) texnologiyalaridan foydalanish.
4. O'quvchilar bilan onlayn aloqa va interfaol usullar yordamida ta'lim berish.

5. Statistik ma'lumotlarni tahlil qilish va natijalarni baholash uchun maxsus dasturlardan foydalanish.

O'qituvchilarning kompyuter savodxonligi past bo'lsa, AKT-lardan samarali foydalana olmasligi sababli, ta'lim sifati ham pasayadi. Shuning uchun, kompyuter savodxonligini oshirish ustuvor vazifa hisoblanadi.

Bugungi kunda pedagog-o'qituvchilarning kompyuter savodxonligini oshirishda bir qator muammolar mavjud:

1. Texnik jihatdan cheklangan imkoniyatlar: Ba'zi maktablarda kompyuterlar va internet ulanishining etishmasligi o'qituvchilarga kompyuter texnologiyalarini o'rganish va amalda qo'llash imkonini cheklaydi.
2. Ta'lim metodikasining eskirganligi: Ko'pgina kurslar va treninglar hali ham an'anaviy usullarga asoslangan bo'lib, zamonaviy texnologiyalarni to'liq o'z ichiga olmaydi.
3. Vaqt yetishmasligi: O'qituvchilar ko'p vaqtni darslarga va boshqa ishlarga sarflashadi, shuning uchun kompyuter savodxonligini oshirish uchun kam vaqt ajratishadi.
4. Motivatsiya etishmasligi: Ba'zi o'qituvchilar kompyuter texnologiyalaridan foydalanish zaruriyatini anglamaslik yoki qiyinchiliklarni oldindan sezish tufayli motivatsiyaga ega bo'lmaydi.

O'qituvchilarning kompyuter savodxonligini oshirish uchun quyidagi usullar taklif qilinadi:

Modul asosidagi treninglar: - kompyuter savodxonligini oshirish uchun modul asosidagi trening dasturlari ishlab chiqilishi lozim. Har bir modul o'z ichiga ma'lum bir texnologiya yoki dasturni o'zlashtirishni olsin. Masalan:

- 1-modul: Operatsion sistemalar bilan ishlash (Windows, Linux).
- 2-modul: Ofis dasturlari (Word, Excel, PowerPoint).
- 3-modul: Onlayn ta'lim platformalariga kirish (Google Classroom, Moodle).
- 4-modul: Multimedia dasturlaridan foydalanish (Canva, Adobe Spark).

Praktik o'rgatish: - nazariy bilimlar bilan birgalikda amaliy mashqlar muhim ahamiyatga ega. O'qituvchilarga real vaziyatlarda kompyuter texnologiyalaridan foydalanishni o'rgatish kerak. Masalan, onlayn testlar tuzish, prezentatsiyalar tayyorlash yoki elektron darsliklar yaratish.

Onlayn ta'lim kurslari: - onlayn kurslar o'qituvchilarga mos vaqtda va istalgan joyda o'z bilimlarini oshirish imkonini beradi. Coursera, Udemy, EdX kabi platformalar yoki milliy mahsulotlar (Masofaviy Ta'lim Markazi kurslari) foydali bo'lishi mumkin.

Mentorlik tizimi: - tajribali o'qituvchilar yoki IT mutaxassislarini mentor sifatida jalb qilish lozim. Ular boshqa o'qituvchilarga kompyuter texnologiyalarini o'rganishda yordam berishlari mumkin.

Motivatsiya va rag'batlantirish: - kompyuter savodxonligini oshirgan o'qituvchilarni rag'batlantirish uchun bonuslar, sertifikatlar yoki tanlovlar tashkil etish mumkin. Bu o'qituvchilarning motivatsiyasini oshiradi.

Innovatsion markazlar: - maktablar va ta'lim muassasalarida innovatsion markazlar tashkil etish lozim. Bu markazlarda o'qituvchilar zamonaviy texnologiyalarni o'rganib, ularni amaliyotga tatbiq etish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Bog'liq seminarlar va konferentsiyalar. - o'qituvchilarni zamonaviy kompyuter texnologiyalari haqidagi seminarlarga va konferentsiyalarga jalb qilish zarur. Bunday tadbirlar ularni yangiliklar bilan tanishtiradi va tajriba almashinish imkonini beradi.

Natijalar va kutilayotgan samaralar. Zamonaviy AKT lardan foydalanish orqali o'qituvchilarning pedagogik mahoratini oshirish quyidagi natijalarga olib kelishi mumkin:

1. O'qituvchilarning kompyuter savodxonligi darajasining oshishi.
2. Ta'lim jarayonining samaradorligi va sifatining yaxshilanishi.
3. O'quvchilarga zamonaviy bilimlar va ko'nikmalar berish imkoniyatining kengayishi.
4. Ta'lim muassasalarining raqamli transformatsiyasi jarayoni tezlashishi.
5. O'qituvchilarning professional rivojlanishi va innovatsion yondashuvlarini qo'llash qobiliyatining oshishi.
6. O'qituvchilarning professional malakalarining oshishi.
7. O'quvchilarning qiziqishini oshirish va ularning faolligini oshirish.
8. O'quv materiallarini individualizatsiya qilish orqali har bir o'quvchining potensialini to'liq ro'yxatga olish.
9. Raqamli ta'lim tizimining rivojlanishi va ta'lim muassasalarining zamonaviy talablarga javob berishi.

Xulosa. Pedagog-o'qituvchilarning kompyuter savodxonligini oshirish – bu zamon talabi va ta'lim tizimining rivojlanishining asosiy omillaridan biridir. Mavjud muammolarni bartaraf etish va usullarni takomillashtirish uchun turli yo'nalishdagi chora-tadbirlar amalga oshirilishi lozim. Bu jarayonda davlat, ta'lim muassasalari va o'z-o'zini rivojlantirishga intilgan o'qituvchilarning hamkorligi muhim rol o'ynaydi. Raqamli zamon talablari doirasida o'qituvchilar kompyuter savodxonligini oshirish orqali ta'lim sifatini yanada yuksaltirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasining jamoat ta'lim axborot tarmog'ini tashkil etish to'g'risida"gi 2005 yil 28 sentyabrdagi PQ-191-sonli Qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2006 yil 16 fevraldagi "Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi 25-sonli Qarori. // J.: O'zbekiston Respublikasi Hukumatining Qarorlari to'plami. – Toshkent, 2006. – № 2. – B. 10-11.

3. Begimqulov U.Sh. Pedagogik ta'lim jarayonlarini axborotlash-tirishni tashkil etish va boshqarish nazariyasi va amaliyoti. //Ped. fanlari dokt. ilmiy daraj. uchun diss. – T.: 2007.- 305 b.
4. Idiyeva N.E. The effectiveness of teaching primary school students their native language and reading literacy through digital technologies. American Journal of Language, Literacy and learning in STEM education. Volume 01, Issue 09, 2023. ISSN (E): 2993-2769.
5. Idiyeva N.E. Methods of using ICT in teaching primary students to work on artistic works in mother language and reading literacy lessons. American Journal of Education and Evaluation Studies. Vol. 1. No.7. (Oct.2024), E-ISSN: 2997-9439.
6. Idiyeva N.E. Psychological features of working on a popular science article in classes on language and reading in primary school. European Journal of Innovation in Nonformal Education (EJINE). Vol.4. Issue 4. April-2024. ISSN: 2795-8612.
7. Idiyeva N.E. “Ajurli arra” interfaol metodining mazmun va mohiyati. Образование наука и инновационные идеи в мире. №10. Часть-1. Декабрь 2022.
8. Idiyeva N.E. Особенности применения информационно-коммуникационных технологий в начальном образовании. ISSN 2181-6833. Pedagogik mahorat. 2-son. Fevral. Buxoro: - 2025.
9. Idiyeva N.E. Формирование навыков чтения у младших школьников: современные подходы и методики. Osiyo xalqaro universiteti axborotnomasi. 2025, №2. Buxoro: “Kamolot” nashriyoti. / <https://scientificjournal.uz/>
10. Idiyeva N.E. Задачи повышение эффективности занятий по чтению в начальной школе. Pedagogik mahorat. 3-son (2025-yil, mart). – Buxoro: 2025. ISSN: 2181-6883.